

**PÉNZÜGYI SZERVEZETEK
ÁLLAMI FELÜGYELETE**

A PSZÁF szövetkezeti hitelintézeteknél végzett átfogó vizsgálatainak tapasztalatai

**Likviditás- és piaci kockázat kezelés
a takarékszövetkezetek gyakorlatában**

Rófusz Attiláné
felügyelő
Pénzpiaci vizsgálati főosztály

Budapest, 2012. május 16-17.

Előszó helyett

Az előadás során ismertetésre kerülő megállapítások nem tartalmazzák a szövetkezeti hitelintézetek vizsgálata során tett valamennyi hiányossággal kapcsolatos megállapítást, az anyagok összeállítása során elsősorban a lényegesebb, több intézményt érintő problémák kigyűjtésére törekedtünk. A helyszíni vizsgálatok ugyanakkor természetesen nem csak negatív, hanem sok területen pozitív gyakorlatot is tapasztalnak, tehát a következőkben bemutatott megállapításokból nem lehet egyértelműen következtetni egyes kockázati kategóriák megítélésére, a szektor tevékenységének kockázatosságára. A hiányosságok bemutatása elsősorban azok megszüntetésére, elkerülésére való figyelem felhívást, és egymás hibájából való okulás célját szolgálja.

Likviditás- és piaci kockázat – Témakörök

A. Stratégia és hosszabb távú tervezés

B. Szabályozottság

C. Likviditási és piaci kockázatok nyomonkövetése

D. Belső ellenőrzési vizsgálatok, jelentések

E. Likviditáskezelés

F. Likviditási kockázat mérése

G. Kamatkockázat mérése és kezelése (banki könyv)

H. Kereskedési könyv

I. Devizaárfolyam kockázat kezelése és mérése

J. Strukturált ügyletek

K. Partnerkockázat

A. Stratégia és hosszabb távú tervezés

Likviditási és piaci kockázati (kamat, árfolyam) stratégia és hosszabb távú tervezés (1-3 év), amelybe beletartozik a piaci környezet felmérése, a pénzpiac likviditás-, kamatszint és árfolyam változásaira vonatkozó előrejelzések elkészítése, beépítése az üzleti tervekbe, illetve ezekhez illeszkedő stratégia megfogalmazása (szcenáriók)

PSZÁF tapasztalat

- Hiányzik vagy tartalmilag megalapozatlan,
- nincs összhangban az adott hitelintézet likviditási kockázati kitétségével,
- **a likviditási és piaci kockázatkezelésre nincs delegált szakértő, aki elemzésekkel támogatná az üzleti területek munkáját és megalapozná a stratégiákat,**
- hosszabb távú tervezés a gyakorlatban nem történik meg
- a terv/tény adatok összehasonlítását, visszamérését, és elemzését nem végzik el.

Prudens gyakorlat

- A makrokörnyezet és a piaci lehetőségek felmérésére gondot fordítanak.
- Az éves üzleti tervek elkészítését és végrehajtását megalapozott, számszerűsített stratégiával, illetve nyomon követett, meghatározott időszakonként visszamért, hosszabb távú tervezéssel támasztják alá.

B. Szabályozottság

A kockázat kezelési szabályzatok alapvetően az OTIVA/TÉSZ sztenderd alapján készülnek.

PSZÁF tapasztalat

- Jellemző, hogy TKSZ gyakorlatával a szabályzatok nem kerülnek összehangolásra,
- nincsen folyamatszabályozási dokumentum, a ténylegesen meglévő felelősségi- és feladatkörök nem rögzítettek
- hiányzik a likviditási válságkezelésre vonatkozó szabály

Prudens gyakorlat

- A szabályzatok a TKSZ tevékenységére illesztettek, amelyek alapján a TKSZ tevékenysége átlátható, mert azok a folyamatokat és a feladatköröket leképezik.

C. Likviditási és piaci kockázatok nyomonkövetése

PSZÁF tapasztalat

- **IG és FB felelősségi, valamint döntési hatásköre nem tisztázott**
- **IG és FB nem tájékozik rendszeresen**
- **Ügyvezetés/SZMSZ, EFB/ügyrend nem szabályozza a hatáskörébe utalt feladatokhoz kapcsolódó döntési kompetenciákat,**
- **az EFB jellemzően csak a kamatszintekkel foglalkozik dokumentált formában,**
- **a likviditási és kamatmérleg táblák adatait nem elemzik, az abból nyerhető információkat a vezetés a gyakorlatban nem használja,**
- **hiányoznak a kockázatméréssel, limitek megállapításával és kihasználtságukkal kapcsolatos előterjesztések, döntések**
- **a likviditási és piaci kockázatkezelésre nincs delegált szakértő.**

Prudens gyakorlat

- **Az IG, FB valamint Ügyvezetés/EFB rendszeresen és dokumentált formában nyomon követi a likviditási és piaci kockázatok alakulását. A döntési kompetenciák és hatáskörök szabályozottak.**

D. Belső ellenőrzési vizsgálatok, jelentések

PSZÁF tapasztalat

- Nem készülnek vagy nem megalapozottak.

Prudens gyakorlat

- A TKSZ belső ellenőrzése évente ellenőrzi a likviditási és piaci kockázatkezelési folyamatokat. (Szabályozottság, kockázatkezelés, nyomonkövetés)

E. Likviditáskezelés

1. Operatív: 1 héten belül, illetve egy hónapra vonatkozó időtávban, összefüggésben a kötelező tartalék menedzselésével. A TKSZ-eket általában likviditási többlet jellemzi, amit O/N vagy max. 8 napra helyeznek ki.

PSZÁF tapasztalat

- Jellemző, hogy a TKSZ-ek nem rendelkeznek dokumentált, teljeskörű előrejelzéssel a cash-flow alakulására operatív, rövid vagy középtávra.

Prudens gyakorlat

- az alkalmazott **üzemviteli rendszerből** tárgynapra és gördülő módon 8, illetve 30 napra előre elkészített pénzáramlás előrejelzés az operatív likviditás kezelés alapja.

E. Likviditáskezelés

2. Középtávú likviditáskezelés (1-3 hónap, 1 év) a likviditás strukturális egyensúlyának felmérése érdekében. Ehhez a TKSZ-ek a PSZÁF lejáratí összhang elemzés táblát töltik ki (4A-s táblák).

PSZÁF tapasztalat

- A lejáratí összhang elemzés során a pénzáramlásokhoz kapcsolódó **becslések nem átgondoltak vagy el sem készítik**,
- a lejárt hitelek nem teljeskörűen kerülnek be a jelentésbe,
- a lejárt tételeket az eszközmódosítások soraiban nem korrigálják,
- értékpapírok átcsoportosítását nem végzik el,
- az egyéb állományváltozások között nem tervezik a hitelfolyósítások és hitelkeret lehívások várható pénzáramlását.

Prudens gyakorlat

- A devizánkénti lejáratí táblákat a kockázatkezelő készíti el, és az EFB üléseken a vezetés rendszeresen áttekinti a strukturális likviditási egyensúlyt. Ehhez a pénzáramlások becslése is alátámasztott (bázispozíció IV. és V. szintje).

F. Likviditási kockázat mérése

1. Likvid eszközök /zárolt értékpapír állomány naprakész kimutatása

PSZÁF tapasztalat

- A bankközi és értékpapír ügyletek külön Excel nyilvántartásokban szerepelnek, a főkönyvből készült adatszolgáltatásokban már nem kerülnek a zárolások visszacsatolásra, ez a rendelkezésre álló likvid eszköz számításánál problémát okoz.
 - Szállítósos repo ügyletek (aktív) esetében az értékpapírok akkor tekinthetőek likvid eszköznek, ha kedvezményezett zárolásra kerülnek, vagy saját értékpapírszámlára átutalja a másik fél.
-

2. A TKSZ likviditási kockázataira illesztett likviditási mutató- és limitrendszer kialakítása

PSZÁF tapasztalat

- A mutatókhoz kapcsolódó limitek nincsenek a TKSZ kockázataira kalibrálva.
- a szabályzatban rögzített limitek nem kerülnek mérésre („a limitek a szabályzatban élnek”),
- a limitek betartását nem figyelik, és limittúllépés esetén intézkedést sem hajtanak végre.

F. Likviditási kockázat mérése

3. Becsült lejárat alkalmazása: statisztikai alapú modellezés, ami a termékek szerződés szerinti besorolása, vagy lejárat nélkülsége esetén becsült lejárat alkalmazását teszi lehetővé.

PSZÁF tapasztalat

- Historikus adatok léteznek, jellemzően hetente/havonta, egységenként mérik a betétállomány változását, de a tartós betétállomány meghatározásának módszertana és/vagy a visszamérése hiányzik. Tapasztalati aránnyal számolnak, ami az rendszerint nem kerül alátámasztásra.
- Ez a hiba a TKSZ-ek likviditási kockázatra számított tőkekövetelményénél is jelentkezik:
 - 30-90 napos bázispozíció fedezettsége: a lejárat tábla (4AT) korrigálása a IV. és V. szintű bázispozíciónál (OTIVA),
 - nettó finanszírozási mutató: finanszírozási igény meghatározása (OTIVA),
 - lejárat likviditási kockázat: újralekötés aránya (TÉSZ).

Prudens gyakorlat

- Az érintett termékkör meghatározása a tartós betétállomány és a lehívási valószínűség vonatkozásában, valamint a historikus adatok feldolgozása a becslés alátámasztására, illetve időszakonként visszamérés.
- Célszerű, ha kockázatkezelő vagy statisztikus készíti elő és a jelentésszolgálat a számított adatokat kapja meg.

G. Kamatkockázat mérése és kezelése (banki könyv)

A jellemzően a TKSZ-ek az átárazási kockázatot minimalizálják a hitelek és betétek változó/változtatható átárazásával lehetőleg 1, max 3 hónapon belül. A báziskockázatot a referencia kamatok összehangolásával igyekeznek csökkenteni.

1. átárazási kockázat mérése (9A-s táblák kitöltése)

PSZÁF tapasztalat: az átárazási kockázatot a PSZÁF kamatelemzési tábláival mérik, de jellemző módszertani hibákat tártunk fel:

- A kamatérzékeny eszközök és források besorolását változó kamatozás esetén a vonatkozási naptól az átárazódási napig hátralévő idő alapján kell megtenni,
- a lejárt hiteleket nem veszik ki a kamatérzékenység méréséből,
- **fix kamatozású értékpapíroknál az átárazási periódus a lejáráttal egybeesik!**
- a deviza nem kerülhet a forinttal összevonásra a 9AA táblában,
- a kamatláb fölött felszámított spread változtathatósága alapján a termék nem sorolható be automatikusan az 1 hónapon belül átárazódó termékek közé,
- a hitelkeretek lehívásával nem kalkulálnak,
- **analitikus rendszerből nem tudják alátámasztani a táblázatba besorolt adatokat.**

Prudens gyakorlat

- az átárazási periódusokba bekerülő adatok alátámasztottak, **ellenőrzöttek** és a kitöltési alapelveket figyelembe veszik.

G. Kamatkockázat mérése és kezelése (banki könyv)

2. kamatozó értékpapír-portfólió

PSZÁF tapasztalat

- Kamatérzékenység limitálása a kamatozó értékpapírokra vonatkozóan jellemzően csak a szabályzatban (OTIVA/TÉSZ módszertan) él, illetve max. állományi limitek alkalmaznak. Ugyanakkor a fix kamatozású értékpapírok volumene – jövedelmezőségi megfontolásokból eredően - jelentős a TKSZ mérlegben.

Prudens gyakorlat

Állományi limiteken túlmenően,

- a kibocsátókkal szemben is vannak volumen limitek (pénzügyi vállalkozások, vállalatok)
- érzékenységi limitek határoznak meg (duration és/vagy bázispontérzékenység) és rendszeres mérik,
- veszteség-korlátozó limiteket állítanak fel >> jelentős állománynál napi átértékelés az ÁKK benchmark árak felhasználásával.

H. Kereskedési könyv

1. Kereskedési könyvi szabályzat

PSZÁF tapasztalat: előfordul, hogy nincs
A Bszt. 103.§ előírásai alapján kötelező!

2. Kereskedési könyv vezetése

PSZÁF tapasztalat: A TKSZ-ek jellemzően nem kereskedési szándékkal, hanem
jövedelmezőségi megfontolások alapján építik fel értékpapír portfóliójukat és
lejáratig tartják.

Feltárt problémák:

- kedvező hozam realizálása érdekében történt eladások vagy portfólió kezelésbe adott értékpapírok kereskedési szándékot jelentenek (Bszt. 4. (2) bekezdés 34. pont)
- tőkekövetelmény számítását Hkr. vagy Kkr. szerint azt a Kkr. 12.§ -ának (2) bekezdésében lévő határértékek határozzák meg,
- a szállítósos repoügyletek kereskedési könyvi tételek.

I. Devizaárfolyam kockázat kezelése és mérése

A devizahitelezés visszafogott mértékű, ügyféligény vezérelt, a szükséges forrást kereskedelmi bankoktól veszik fel és marge felszámításával hitelezik tovább. így a mérlegen belüli nyitott pozíció kockázat minimalizált, mérlegen kívüli ügyletek nem jellemzőek.

PSZÁF tapasztalat

A TKSZ-re jellemző a prudens gyakorlat. NYIPO számítás rendben.

Feltárt problémák

- A nyitott pozícióra vonatkozó limit nincs szabályozva,
- nyitott pozíció számítás tipikus hibája, hogy az összesített hosszú és rövid pozíció különbözetére számolnak tőkekövetelményt >> a Kkr. 41.§ (3) bekezdése szerint az összesített nyitott pozíció a kiszámított pozíciók közül a nagyobb (M3D)
- strukturált ügyletek.

J. Strukturált ügyletek

Kamatswap (IRS) ügylet, amely megállapodás alapján a két fél kötelezettséget vállal arra, hogy egy meghatározott névértékre, mint számítási alapra egy meghatározott kamatmegállapítási módszer szerint kalkulált kamat cash-flow-t előre meghatározott jövőbeni időpontokban egy másik kamatmegállapítási módszer szerint kalkulált cash-flow-ra cserélik. A névérték csak a kalkuláció alapjául szolgál és nem történik tőkecsere.

A vállalása: változó kamatfizetés, pl.: 12 havi CHF LIBOR

B vállalalása: strukturált kamatfizetés, pl.: 12 havi CHF LIBOR-1% + **Árfolyamindex**

Árfolyamindex számítása:

ha a CHF/HUF spot árfolyam > strike árfolyam (pl.: 203), akkor $\text{árfolyamindex} = \text{spot} / \text{strike} - 1$

ha a CHF/HUF spot árfolyam \leq strike árfolyam (pl.: 203), akkor $\text{árfolyamindex} = 0$

amennyiben a CHF/HUF árfolyam a bankközi piacon megéri pl.: a 160-as szintet (kiütési árfolyam) vagy az alá megy az ügylet időtartama alatt, akkor az árfolyamindex értéke 0 a hátralévő teljes futamidőre

Jelentős árfolyamkockázat a spot árák elmozdulásából van. A potenciális veszteség a strukturált kamatfizető fél részéről elméletileg korlátlan, a CHF/HUF árfolyam alakulás függvény.

K. Partnerkockázat

Partnerkockázat kezelésének szabályzata

PSZÁF tapasztalat: jellemzően nincs

PSZÁF prudenciális elvárása, hogy legyen:

- Kkr. 29.§ nyitvaszállítás: az intézmény az értékpapír, deviza vagy áru ellenértékét azelőtt fizette ki, mielőtt annak ellenértékét megkapta volna,
- Kkr. 30.§ elszámolási kockázat: az ügylet pénzügyi elszámolása az esedékességet követő öt elszámolási napon belül nem történik meg,
- Kkr. 33.§ kereskedési könyvbe tartozó partnerkockázat
- 381/2007. Korm. rendelet a hitelintézet partnerkockázatának kezeléséről (a nem kereskedési könyvbe került derivatív ügyletek),
- bankközi limitek felállítása.

Kiemelt üzenetek

Független kockázatkezelő, aki a likviditási és piaci kockázatokkal is aktívan foglalkozik:

- piaci környezet elemzése,
- TKSZ kockázati stratégiáinak alátámasztása
- kockázati limitek mérése, figyelése, előterjesztése

IG, FB és Ügyvezetés teljeskörű, dokumentált tájékoztatása a likviditási és piaci kockázatokhoz kapcsolódó mérések eredményeiről, egyensúlyi mérlegek struktúrájának elemzéséről.

Szabályzatok „testre szabása”

Teljeskörű **esedékességi előrejelzések** az ügyviteli rendszer alapján

A pénzáramlások becslésének alátámasztása (tartós betétállomány!)

A kamatkockázat elemzési tábla helyes kitöltése (átárazási időponthoz viszonyítva a hátralévő időtartam meghatározása) a kamatkockázat elemzés táblában

A kamatozó értékpapír portfólió kockázatainak mérése és limitálása

A kereskedési könyv vezetés kereteinek kihasználása és korlátok betartása

Köszönöm a figyelmet!

